

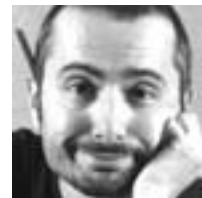
Mafalda: 50 anys de consciència política mitjançant l'humor

Una nena de 50 anys que personifica l'inconformisme. Aquesta és Mafalda, un personatge de Quino que neix amb la voluntat d'il·lustrar el món dels anys 1960 i 1970, i que malgrat el pas del temps, manté la virtut de continuar reflectint el món que ens envolta.

«Una cosa es un país independiente y otra un país "in the pendiente"», podria ser una sentència en boca de qualsevol català que avui mateix constata diferències entre el que volem ser i el que el nostre DNI diu que som. Però no. És una sentència que té més de 40 anys i que va sortir de la boca de Mafalda, un personatge de tires còmiques creat per Quino (1932) publicades originalment a l'Argentina entre 1964 i 1973 però que gràcies a la seva visió càustica i alhora tendra i implacable de la realitat, va donar la volta al món, desvetllant, mitjançant l'humor, la consciència política de diverses generacions de lectors. «Mafalda no és només un personatge d'històries; potser és el personatge dels anys setanta en la societat argentina» escriu Umberto Eco (1932).¹ Potser no només de la societat argentina, podríem afegir, ja que segurament en tot l'àmbit de parla iberoamericana va deixar una marcada empremta.

Mafalda és la creació més coneguda de Quino, pseudònim del dibuixant d'humor Joaquín Salvador Lavado, fill de republicans espanyols exiliats, nascut a Guaymallén, a la província argentina de Mendoza el 17 de juliol de 1932. Malgrat que les vinyetes de Mafalda van publicar-se únicament durant una dècada, la seva vigència no ha caducat i encara hi ha diaris que avui publiquen aquelles històries. Quino, per la seva banda, un cop va abandonar Mafalda, ha seguit dibuixant vinyetes repletes d'humor, sempre amb la seva tendresa

¹ Del pròleg d'Umberto Eco a la primera edició italiana de Mafalda, el 1969. ECO, *Mafalda la contestataria*.

Jaume Capdevila
Dibuixant d'humor, il·lustrador i caricaturista
kap@gargots.net

» Mafalda, gràcies a la seva visió càustica, tendra i implacable de la realitat, va donar la volta al món, desvetllant, mitjançant l'humor, la consciència política de diverses generacions

crítica que retrata amb àcida subtileza l'absurd del món que ens envolta. L'humor de Quino, amb personatges perplexos que viuen en un món arbitrari, sotmès a l'autoritat, la burocràcia i la tristor, aporta, però, una llum irònica, entre pessimista i sensible, que permet reconèixer en les seves magnífiques creacions gràfiques, els plecs més recòndits de l'ànima humana.

El personatge de Mafalda ha celebrat els seus 50 anys durant el 2014. La data oficial d'aparició de la primera tira fou el 29 de setembre de 1964 a la revista *Primera Plana*, si bé anteriorment s'havien publicat algunes tires escadusseres d'una família de personatges que podem considerar antecessors directes dels protagonistes de Mafalda. En realitat, Quino, que ja duia deu anys de carrera com a humorista en diverses publicacions i acabava d'editar el seu primer llibre de dibuixos, amb el títol de *Mundo Quino*, fou triat per l'agència de publicitat Agens per realitzar una campanya dels electrodomèstics de la marca Mansfield, de la companyia Siam Di Tella, car una de les idees dels creatius de l'agència fou crear una tira còmica protagonitzada per una família, on es pogués introduir de forma subreptícia la publicitat. Una de les condicions fou que el nom de tots els personatges protagonistes comencés amb la lletra «M». Quino rescatà el nom de Mafalda d'un

personatge de la novel·la *Dar la cara* de David Viñas (1927-2011), realitzà vuit tires —on hi podem reconèixer Mafalda i els seus pares— i va proposar la seva publicació al diari *Clarín*, que finalment les refusà. Malgrat tot, tres d'aquestes tires van aparèixer a un suplement humorístic de la revista *Leoplán*, titulat *Gregorio*. Un any més tard, des de la revista *Primera Plana*, li proposen, justament, si pot dibuixar-los una tira còmica, i Quino, recuperant la idea d'utilitzar una típica família com a protagonista, comença a publicar regularment, oblidant ja les finalitats publicitàries. Havia nascut Mafalda.

El març de 1965 es produeixen algunes divergències entre Quino i la revista, de manera que deixa de publicar-hi. Deu dies més tard comença a fer-ho al diari *El Mundo*, un dels diaris de més difusió del país. La historieta passa a publicar-se a un ritme més intens de quatre tires la setmana, i això permetrà l'eclosió del magnífic elenc de personatges secundaris, així com la seva ràpida popularització. En poc temps Mafalda aconsegueix connectar amb el públic argentí, i aviat trobarà lectors per tot el món. A partir de 1966 les seves historietes comencen a publicar-se en altres països de Llatinoamèrica, i es publica el primer llibre recopilatori a càrrec d'Ediciones de la Flor, que seria el segell argentí que publicaria

tota l'obra de Quino. Mafalda arriba a Europa, traduïda per primera vegada a un altre idioma, al publicar-se a Itàlia, el 1968. El 1970 l'editorial Tusquets, sota el segell Lumen comença a publicar-la en castellà a Barcelona, si bé la censura franquista obliga a col·locar ben visible en la coberta la indicació que es tracta d'histories «*Para adultos*». Esther Tusquets (1936-2012) havia descobert un volum argentí en una llibreria de segona mà i va decidir publicar-la, però va haver de demanar els drets a Carlos Barral (1928-1989), que els tenia, però no volia publicar «ninots». Quan va aparèixer, en pocs dies van esgotar els 5.000 exemplars de la primera edició. Mafalda va treure l'editorial de Tusquets dels números vermells.²

El 1973 Quino anuncia que abandona el personatge per «cansament». Hi ha qui especula amb el fet que —a més a més de la possible saturació en haver d'enfrontar-se a diari a trobar noves coses per dir amb els mateixos personatges— es dona la sospitosa coincidència que el 1973 es produeixen els fets més violents de censura i persecució de la dictadura militar argentina, i que casualment Quino inicia un llarg viatge per EUA i Europa —on serà reconegut al saló del còmic de Lucca i a la fira del llibre de Frankfurt— immediatament

2 DELL'ISOLA, «Mafalda la grande».

Quino, amb personatges que viuen en un món arbitrari, sotmès a l'autoritat, la burocràcia i la tristor, aporta una llum irònica que permet reconèixer els plecs més recòndits de l'ànima humana

després de deixar de dibuixar Mafalda³ Es tracta d'un silenci per por? Sigui com sigui, mai reprendrà les tires del personatge, si bé en dibuixarà excepcionalment algunes vinyetes per campanyes solidàries, —com la il·lustració de la Declaració dels drets del nen de la UNICEF, de 1977, o per il·lustrar, el 1987, el disc *El Sur también existe* de Joan Manuel Serrat (1943).

Els personatges

Les tires de Mafalda presenten un grup recurrent de personatges que pivoten al voltant de la protagonista. Ella és una nena reflexiva i idealista, que observa i comenta amb una dosificada barreja de perplexitat, innocència i cinisme el món que l'envolta. Malgrat no vincular-se estretament a l'actualitat informativa com fan les vinyetes satíriques dels comentaristes gràfics, a través de les tires de Mafalda es pot aconseguir fer una precisa lectura de la situació político-social del món dels anys 1960 i 1970. Les desigualtats socials, la incongruència de la política, la guerra freda, l'imperialisme americà, el Vietnam, el maig del 68... tot plegat forma part del paisatge sobre el que Mafalda i els seus amics viuen i es preocupen.

3 DE MAJO, «¿Quino después de Mafalda?».

De fet, durant la dècada en què Quino va dibuixar una tira diària, les preocupacions polítiques creixen, de manera que arriba un moment en què per preservar el caràcter idealista i innocent de Mafalda —que ja és prou reactiva— cal introduir un nou personatge —que s'anomenarà Libertad— que tindrà una veritable consciència política, serà veritablement contestatària i deixarà a Mafalda la possibilitat de seguir fent de contrapunt innocent als caràcters de la resta de la colla de personatges.

Una de les principals particularitats de Mafalda, que esdevé pràcticament paradigmàtica, és la seva aversió a la sopa, una terrible fòbia a la cullera que ha tingut múltiples lectures —fins i tot de psicoanalítiques— ja que s'ha interpretat com «el rebuig dels personatges infantils cap al món adult, cap a la imposició dels grans que tenen l'obligació de pautar-los un mode de vida»⁴ o també com una metàfora de les imposicions arbitràries dels governants antidemocràtics de l'Argentina d'aquells anys.⁵ Per a Romà Gubern (1934), en canvi, l'aversion de Mafalda vers la sopa és un refús del líquid amniòtic del ventre matern, la seva oposició a la regressió fetal, ja que Mafalda tin-

4 CATÀ, *Estrategias discursivas en la historieta Mafalda*.

5 DE MAJO, «¿Quino después de Mafalda?».

» A través de les tires de Mafalda es pot aconseguir fer una precisa lectura de la situació político-social del món dels anys 1960 i 1970

dria una síndrome de Peter Pan positiva, on la nena no vol fer-se gran per tal de no haver d'entrar en el món viciós i corrupte dels adults.⁶

A banda de Mafalda, hi ha un entramat de personatges que amb els seus caràcters i actuacions compleixen diverses funcions, assumint rols complementaris que faciliten el desenvolupament de situacions humorístiques. De fet, cada personatge equival a un arquetipus de persona que també es pot trobar en la societat, de manera que tothom hi pot reconèixer diverses ideologies, maneres de fer i tipologies. Aquest microcosmos de personatges estereotipats però, serveix per fer un retrat lúcid i precís del món real.

Els pares de Mafalda són una típica família de classe mitjana argentina dels anys 1960. El pare, de qui mai es revela ni el nom ni el cognom, treballa en una oficina —segons descobrim en algunes tires, sabem que es tracta d'una companyia d'assegurances— i representa els valors de la societat del moment. La seva afició és la jardineria, no sembla especialment espavilat, vigila per quadrar el pressupost familiar —al llarg de les historietes podem veure com fan economies per poder-se comprar un Citroën dos cavalls— i a ve-

gades es troba depassat pel món, per la feina, i sobretot per la seva filla, que té tendència a qüestionar-s'ho tot. Les típiques preguntes que els fills fan als pares, en el cas de Mafalda i son pare, esdevenen un combat de boxa en el que el pobre pare acostuma a quedar fora de combat.

La mare —sabem que es diu Raquel— és una mestressa de casa. Poc a poc, descobrim que tot i tenir estudis universitaris, va abandonar la carrera per dedicar-se a la família i a la seva llar. Per això, el seu univers és domèstic, i és a la cuina, planxant, fregant i comprant que passa la major part del temps. També podem descobrir, llegint les tires, que és molt més espavilada que no pas el seu marit, que havia estudiat piano, i que és un personatge de gran humanitat, capaç de sacrificar-se per la seva família. De fet, Mafalda li recrimina sovint el rol de submissió al que veu que la seva mare es resigna. Una de les subtrames recurrents en les tires de Mafalda, és justament el qüestionament dels rols familiars, i la frustració de les dones en el model de societat tradicional.⁷

La família la completa Guille, el germà petit de Mafalda. En les primeres

tires, Mafalda és filla única, i veiem la gestació d'aquest germà petit, al llarg de 1967. A causa del cop d'estat militar que posà el general Juan Carlos Onganía (1914-1995) a la presidència del govern argentí, la publicació del diari *El Mundo* fou prohibida, de manera que no podem veure a les vinyetes el naixement del germà de Mafalda. Durant cinc mesos no hi ha vinyetes, i quan les tires tornen a aparèixer, aquest cop al setmanari *Siete Días Ilustrados*, a partir del juny de 1968, Guille ja havia nascut. Aquest nou personatge serveix també per mantenir la innocència, la puresa de visió infantil en un dels personatges a mida que Mafalda creix i que el seu pensament crític, sobre el que bascula el sentit de l'existència de les historietes, s'ha d'anar aguditzant. Guille també protagonitza embolics domèstics, petites dolenteries, i el veiem créixer, de manera que als primers temps pronuncia malament moltes paraules i utilitza un xumet, que abandonarà mica en mica.

Fora del nucli familiar, un dels punts forts de les vinyetes de Mafalda són els caràcters discordants i arquetípics dels companys de la protagonista. Felipe és el primer d'aparèixer i fins a un any després no coneixerem Manolito i Susanita. Felipe és un noi força ximple, un pèl somiatruites, despistat i gandulot, que veu la vida de manera senzilla, no vol

6 MARIN, «Mafalda recibe el doctorado de Umberto Eco».

7 GRECO, «Susanita, Mafalda y Libertad según Quino. Cambios en el rol de la mujer y la maternidad en la Argentina (1950-1970)».

Les tires de Mafalda i les de *Peanuts* de Schulz han aconseguit transcendir el seu paper merament lúdic per passar a transformar la manera de sentir dels seus consumidors

complicar-se-la i sempre té algun maldecap, especialment a l'hora d'afrontar tasques de l'escola. Felipe es reconeix pel prominent morro del que pengen dues dents, que recorden les d'un ratolí o un conillet. Entre les seves preferències hi descobrim jugar a escacs o escoltar *The Beatles* —afició que comparteix amb Mafalda— i vagarejar, a banda d'intentar emular el seu heroi, el *Llanero Solitario*. Aquest caràcter, el d'un noi força normal que no es preocupa massa per les coses, permet plantejar un fort contrast amb Mafalda, que té precisament la tendència contrària, de plantejar-se el perquè de totes les coses. Les contínues divergències entre l'òptica del somiador Felipe i la perspectiva Mafalda provoquen sovintejades situacions còmiques.

El següent personatge de la colla serà Manolito. Manolito Goreiro, fill del botiguer del barri, l'amo de l'«Almacén Don Manolo», d'origen espanyol —és a dir, és un immigrant *gallec*—, serveix per representar les idees conservadores i materialistes. Manolito és un bon xicot, però tampoc és especialment espavilat, excepte a l'hora de plantejar negocis, que demostra un nas empresarial del tot esmolat. Manolito defensa les idees del liberalisme capitalista més salvatge, és de tracte esquerp, sorrut, ambiciós, i abomina tot el que els seus amics estimen, si no té una

utilitat o en pot treure un benefici. A més a més d'anar a l'escola —encara que tampoc és un gran estudiant, sinó més aviat el contrari— ajuda el seu pare a la botiga, i no dubta a vendre als seus amics el que calgui o a inventar i planificar campanyes de màrqueting per vendre els seus productes. Gràficament Manolito és un personatge dibuixat amb el cap quadrat, aspecte que s'intensifica gràcies al seu pentinat de pèl curt i dret.

Seguim amb Susanita, la principal amiga de Mafalda. Encarna un seguit de vicis i comportaments socials atribuïts al gènere femení: és presumida, xerraire, romàntica, xafardera, superficial, preocupada per la seva imatge, la moda i les tendències, no es qüestiona ni el sistema polític ni social —més aviat el contrari—, i té ben assumit el seu rol submís i domèstic en una futura família en la qual somia. La seva màxima aspiració és casar-se i tenir fills, convertir-se en una mestressa de casa, però d'una classe social ben acomodada, i mostra ben poc d'interès per les idees de Mafalda, especialment pel que fa a la igualtat de sexes. Susanita sembla sentir alguna mena d'atracció per Felipe i ahora menysprea Manolito a qui troba massa brusc i ignorant.

A aquesta colla aviat s'hi afegeix Miguelito. Es tracta d'un noi un any més petit que Mafalda, que assumeix un

paper una mica més infantil. Fins a l'arribada del germanet de Mafalda, Miguelito serveix per tenir un personatge que condensi els comportaments més infantils. És somiador i innocent, però més intel·ligent i inquiet que Manolito i Felipe, encara que aquests són més grans. Sovint fa rebequeries i es discuteix amb la seva mare, i com a detall curiós, resulta que és un defensor aferrissat de Mussolini, segons les idees que li ha transmès el seu avi, immigrant italià.

Finalment, el grup dels personatges principals el tanca, com hem comentat, Libertad, una noia d'idees molt més contestatàries que la pròpia Mafalda, que fa un contrast molt més fort amb els altres personatges. Libertad —que és molt baixeta, potser també cal fer-ne una lectura simbòlica— és l'única amb la que Mafalda pot mantenir converses profundes sobre temes sociopolítics, si bé el contrast entre les dues es manifesta quan xoquen les concepcions revolucionàries i utòpiques de Libertad amb la lògica realista de Mafalda.

A banda d'aquests protagonistes, per les tires desfilen altres caràcters, com els pares de Miguelito, Susana, Felipe o Libertad, la Tía Paca —tieta en realitat de la mare de Mafalda, una àvia petonera d'aquelles que pessiguen les galtes de la canalla— o la tortuga de Mafalda, que es diu Burocràcia perquè avança molt lentament... si és que ho fa.

» Mitjançant el sedàs de l'humor Mafalda fa evident l'absurditat, la injustícia, la desigualtat, l'egoisme, els abusos de poder i totes les manifestacions pròpies del poder i de la societat capitalista

Sota la vinyeta

Les tires còmiques són un breu conjunt de vinyetes que permeten narrar una seqüència. Escena a escena, vinyeta a vinyeta, es pot desenvolupar un gag, una petita història. Aquest sistema de narrativa visual és la base del còmic, que va desenvolupar-se de forma massiva als diaris i revistes des de principis del segle XX. Tot i que els antecedents es poden fer retrocedir força enllà en el temps, cal reconèixer que és en la premsa nord-americana on el còmic es consolida i popularitza. I també és on es produeixen les historietes d'autors i personatges que van marcar i influir en la resta de creacions que es faran arreu del món al llarg de tot el segle. Richard F. Outcault (1863-1928), amb el seu personatge *Yellow Kid* (1896), seguit de *The Katzenjammer Kids* (1897) de Rudolph Dirks (1877-1968) o les obres de Frederick Burr Opper (1857-1937), Winsor McCay (c.1867/1871-1934) i Lyonel Feininger (1871-1956), posen les bases del gènere, que guanyarà lectors massivament i es perfeccionarà progressivament a base d'incorporar nous codis gràfics i metalingüístics que enriqueixen el llenguatge del còmic.⁸

8 DDAA, *Del Tebeo al Manga: Una historia de los cómics. 1 Los cómics en la prensa diaria: humor y aventuras.*

Però com explica Xavier Coma (1939), els còmics, que havien nascut per a un lector adult, incidien en tota la família, i aviat van haver d'adaptar-se a una censura tàcita que els impedia travessar certs límits.⁹ Buscant el públic massiu, moltes de les historietes, especialment les americanes, que eren distribuïdes per grans empreses a milers de diaris, van empènyer els autors a la necessitat de mesurar l'aproximació a certs temes, fugint de les polèmiques socials, polítiques, racials o religioses. Més que mai, els còmics esdevenen un dels productes estrella de la cultura de masses, que mitjançant la mecànica de la persuasió oculta difonen i perpetuen els valors d'un sistema que modela i emmascara alhora la realitat. Habitualment, i no tan sols en el món del còmic, sinó que podríem parlar de totes les arts, els artistes poden prosperar dins un sistema sempre a canvi d'una certa submissió i acatament dels valors establerts. Si bé és cert que també, dins d'aquests circuits han emergit artistes que aprofitant esclatxes del sistema han aconseguit dotar la seva obra d'una potència transformadora i alliberadora.

Una d'aquestes obres, sens dubte, és Mafalda. No es tracta d'una senzilla història de nens, ni de les aventures d'una família. Ja hi ha, en la història dels

9 COMA, *Los cómics. Un arte del siglo XX*, p.167.

còmics americans, famoses tires protagonitzades per nens —des de *Skippy*, de Percy Crosby (1891-1964); *Little Orphan Annie*, de Harold Gray (1894-1968); *Barnaby*, de Crockett Johnson (1906-1993); o el famosíssim *Peanuts* de Charles Schulz (1922-2000)— i famílies —com *Bringing Up Father*, de George McManus (1884-1954); *Blondie*, de Chic Young (1901-1973); *Gasoline Alley*, de Frank King (1883-1969); *Family Circus* de Bil Keane (1922-2011); *Dennis the menace*, de Hank Ketcham (1920-2001); o *Hi and Lois*, de Mort Walker (1923)— però a banda dels particulars valors estètics, o del que representen dins de la història particular del llenguatge dels còmics, potser tan sols *Peanuts*, de Schulz, protagonitzada pel dissortat Charlie Brown i el seu gos Snoopy, com també farà Mafalda, han aconseguit transcendir el seu paper merament lúdic per passar a transformar la manera de sentir dels seus consumidors. Els personatges de còmics esdevenen icones d'una manera de pensar, de sentir i d'interpretar el món. Els lectors se'ls fan seus i els ninots acaben per formar un estret vincle amb cada lector, molt més enllà del paper i desvinculats, fins i tot, de l'acció i la intenció del dibuixant o creador de la tira.

En la gènesi de Mafalda hi trobem la influència de tires còmiques publicades anteriorment. Segons Miguel Bras-

Mafalda parla de l'èsser humà i de la societat que ha construït, i trasllada als lectors la responsabilitat d'actuar per canviar les coses

có (1926-2014), que fou qui va proposar a Quino la idea de fer les tires per a la marca Mansfield, i qui va publicar-les primerament a la revista *Leoplán*, la intenció de Quino era combinar *Peanuts* amb *Blondie*.¹⁰ A *Peanuts*, el pes de les historietes el duïen una colla de nens que vivien capficats en el seu dia a dia, però que acaben servint per representar un univers que reproduïx els esquemes del món dels grans. *Blondie*, per la seva banda, es considera la quinta essència de les *family strips* nord-americanes, on hi trobem representats i reproduïts tots els valors de l'*American way of life* d'una família de classe mitjana americana. Formalment —amb aquella melena negra, les inconfusibles mitgetes blanques, el vestit acampanat—, Mafalda recull la influència de dos personatges femenins infantils, com són Nancy del dibuixant Ernie Bushmiller (1905-1982) —protagonista de la tira *Fritzi Ritz* (1925)— i també de la protagonista de *Little Lulu* (1935), creada per Marge Henderson Buell (1904-1993). En el traç, la configuració de recursos i elements que conformen l'estil gràfic de Quino, que culmina una excel·lent escola d'humoristes gràfics argentins de revistes com *Rico Tipo* i *Patorozú*, hem de fer-hi notar especialment la influència de Carlos

Garaycochea (1928), prolífic mestre de diverses generacions de dibuixants d'aquell país.

Però partint d'aquests elements, Quino troba el seu propi camí, i no segueix la línia habitual per la que acostumen a desenvolupar-se les historietes còmiques de la premsa americana, que proporcionen una evasió lúdica de la realitat. Quino comença a introduir-hi angoixes existencials, interrogants sobre qüestions polítiques i socials, i un discurs que en comptes de mostrar una societat homogeneïtzada —tendència habitual en els *comic-strips*— fa el contrari, bo i instaurant un seguit de confrontacions generacionals i ideològiques en les relacions entre els seus personatges. A Mafalda s'hi observen reflexions que podríem considerar de caire universal —l'envelliment, el futur, la família, la consciència, els diners...— que es combinen amb preocupacions derivades de la situació política i social —el poder, les guerres, la crisi, la sobre població, la desigualtat— sobre un paisatge que a vegades pren rellevància, que és el típic dels anys 1960 i 1970 —per on desfilen John F. Kennedy (1917-1963), Martin Luther King (1929-1968), el Vietnam, l'arribada de l'home a la lluna, *The Beatles*... Tot plegat ben allunyat de l'esperit lúdic, de l'evasió còmica de l'univers autoreferencial de la major part de les tires americanes.

10 QUINO, *Toda Mafalda*.

» Mafalda és vigent perquè encara hi ha desigualtat, encara hi ha injustícia, encara hi ha pobres i rics, i especialment perquè encara hi ha massa conformats i massa poc inconformistes

Entre tota l'amalgama d'elements que Quino incorpora, la postura vital de Mafalda ens aporta un punt sobre el qual basculen tots els elements. El seu discurs racional, humanista, un pèl infantil i reduccionista, carregat d'innocència, però també de sentiments i raó, permet abraçar tots els elements complexos, i mitjançant el sedàs de l'humor, fer evident l'absurditat, la injustícia, la desigualtat, l'egoisme, els abusos de poder, i totes les manifestacions que són pròpies del poder i la societat capitalista, de manera que aconseguix desvetllar el sentit crític en els seus lectors. Tant és així que el primer llibre publicat a Itàlia portava com a títol *Mafalda la contestataria*. I que Umberto Eco n'escriuria: «no es tracta d'alinear-la en la moda de l'anticonformisme a qualsevol preu. Mafalda és una veritable heroïna rebel que refusa el món tal i com és. En realitat té idees confuses en matèria política: no aconseguix comprendre què passa al Vietnam, no sap per què existeixen els pobres, desconfia de l'Estat i està preocupada per la presència xinesa. Té, si de cas, una única certesa: no es conforma».

L'inconformisme innocent i naïf de Mafalda, que contrasta amb les actituds dels seus companys i dels seus pares que immersos en la voràgine del dia a dia no es plantegen ni replantegen per què les coses són així, és un dels

principals valors d'aquelles vinyetes. Funciona com a mecanisme generador de situacions i gags, però alhora inocula els lectors amb aquest perillós esperit crític. Mitjançant l'humor tendre de les tires de Mafalda diverses generacions d'arreu del món van veure desvetllar la seva pròpia consciència social i política. Mafalda parla de l'ésser humà i de la societat que ha construït. I trasllada als lectors la responsabilitat d'actuar per canviar les coses. Dibuixades a l'Argentina dels anys 1960 i 1970, sota una dictadura militar, aviat van connectar amb una Europa on la joventut va protagonitzar el Maig del 68, o amb un Estat espanyol a punt de desempallegar-se del franquisme. Les contradiccions del sistema, les incongruències assumides inconscientment, les desigualtats, les injustícies, o la relació entre el poder i la submissió es mostren despullades de tota raó davant la mirada innocent però ferma de Mafalda. I aquesta mirada incisiva, tendra i poderosa, actuà com a revulsiu per activar la reflexió sobre el món on vivim. De fet, l'humor és una poderosa eina per incidir en la realitat, per activar processos reactius de progrés, ja que es qüestiona la realitat i permet reduir a l'absurd els arguments dogmàtics i immutables.¹¹ Episodis com el

11 CAPDEVILA, *Si los curas y frailes supieran. Antología de caricatura anticlerical.*

recent i terrible atemptat a la revista satírica francesa *Charlie Hebdo*, però també els atemptats a la revista *El Papus* (1977),¹² o l'assalt a la redacció de la revista barcelonesa *Cu-cut!* (1905),¹³ confirmen el poder transformador de l'humor, i la força irreductible de la sàtira com a factor de canvi polític i social.

Avui, amb més de 50 anys a l'esquena, Mafalda encara és vigent. I és vigent perquè encara hi ha desigualtat, encara hi ha injustícia, encara hi ha pobres i rics, i especialment perquè encara hi ha massa conformats i massa poc inconformistes. I Mafalda no tan sols és vigent sinó que és absolutament necessària per ajudar a obrir els ulls, mitjançant l'humor, davant de realitats que tan sols podrem canviar si som capaços de veure. ◀

12 IRANZO CABRERA, «El Papus: una revolució satírica que va copar la crítica humorística espanyola de juliol de 1975 a març de 1976».

13 CAPDEVILA, *Cu-cut! (1902-1912) Sàtira política en temps trasbalsats.*

MÉS INFORMACIÓ

CAPDEVILA, Jaume. *Si los curas y frailes supieran. Antología de caricatura anticlerical*. Barcelona: Llibres de l'Índex, 2010.

CAPDEVILA, Jaume. *Cu-cut! (1902-1912) Sàtira política en temps trasbalsats*. El Papiol: Efadós, 2012.

CATÁ, María Julieta. *Estrategias discursivas en la historieta Mafalda*. Buenos Aires: Universidad Nacional de la Plata, 2008.

COMA, Xavier. *Los cómics. Un arte del siglo XX*. Barcelona: Labor, 1978.

DDAA. *Del Tebeo al Manga: Una historia de los cómics. 1 Los cómics en la prensa diaria: humor y aventuras*. Barcelona: Panini, 2007.

DELL'ISOLA, Silvina. «Mafalda la grande». A *La Nación*, 6 d'abril de 2014.

DE MAJO, Oscar. «¿Quino después de Mafalda?» [en línia]. A *Tebeosfera*, segona època, núm. 1. Disponible a: <www.tebeosfera.com>.

ECO, Umberto. *Mafalda la contestataria*. Milà: Bompiani, 1968.

GRECO, Julieta Alin. «Susanita, Mafalda y Libertad según Quino. Cambios en el rol de la mujer y la maternidad en la Argentina (1950-1970)» [en línia]. A *El seminario*. Disponible a: <www.elseminario.com.ar>.

IRANZO CABRERA, María. «El Papis : una revolució satírica que va copar la crítica humorística espanyola de juliol de 1975 a març de 1976». A *Revista de recerca i anàlisi*, vol. 30, núm 1, maig 2013.

MARIN, Karmenxu. «Mafalda recibe el doctorado de Umberto Eco». A *El País*, de 20 d'abril de 1994.

QUINO. *Toda Mafalda*. Buenos Aires: Ediciones de la Flor, 1995.